

การเลี้ยงไก่ไข่ของกลุ่มเกษตรกรบ้านกลาง จังหวัดนครพนม โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

ธนวัฒน์ สุระนรากุล^{1*}

บทนำ

การเลี้ยงไก่ไข่ในตำบลบ้านกลาง อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม สร้างรูปแบบวิธีการเลี้ยงและการจัดการฟาร์มที่อนุรักษ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นได้เริ่มเลี้ยงไก่ไข่ในปี พ.ศ. 2517 อีกทั้งยังจัดสรรการใช้พื้นที่แบบผสมผสานในการเลี้ยงไก่ไข่ ร่วมกับการปลูกหอมแบ่ง พืชผักต่างๆ ระหว่างโรงเรือนหรือพื้นที่ในฟาร์ม การใช้ประโยชน์จากมูลไก่เป็นแหล่งธาตุอาหารปลูกข้าว ยางพารา หอมแบ่ง พริก ข้าวโพด ละครุด และผักชนิดอื่นๆ เพื่อลดต้นทุนในการใช้สารเคมีรักษาความสมดุลให้ระบบนิเวศน์สมบูรณ์ สร้างความมั่นคงที่ยั่งยืนของระบบเกษตรบ้านกลางทำให้สังคมพึงพาปัจจัยที่มีอย่างคุ้มค่า วัตถุประสงค์ในการจัดตั้งกลุ่มผู้เลี้ยงไก่ไข่และอาหารสัตว์บ้านกลาง (1) ส่งเสริมการลดรายจ่ายและต้นทุนค่าอาหารในระบบการผลิตด้วยการผสมอาหารใช้เองทุกฟาร์ม (2) เพื่อเพิ่มรายได้และยกระดับฐานะให้กับเกษตรกรให้กลุ่มพึ่งพาตนเองได้ (3) เพื่อสร้างคุณภาพผลผลิตให้ผู้บริโภคมีความมั่นใจในการซื้อ และ (4) เพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจภายในชุมชนให้เกิดการแข่งขันในระดับเกษตรกร ผลิตและจำหน่ายไข่ในตลาดจังหวัดนครพนม และประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

การสร้างโรงเรือนที่เลือกหาวัสดุต่างๆ มีอยู่ในท้องถิ่นนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างยั่งยืน แม้ไก่มีศักยภาพการให้ผลผลิตไม่แตกต่างกับโรงเรือนประเภทอื่นๆ เกษตรกรบ้านกลางสร้างโรงเรือนเลี้ยงไก่ไข่แบบเปิด พื้นยกสูง (upper floor) โครงสร้างและ

พื้นโรงเรือนทำด้วยไม้ไผ่ หลังคามุงด้วยหญ้าคา แบ่งเป็นห้องๆ 4-5 ห้องในโรงเรือน เลี้ยงแบบปล่อยรวมเป็นฝูงขนาดใหญ่ 300 ตัว/ห้อง ความหนาแน่นของไก่ไข่ที่เลี้ยง 11-12 ตัว/ตร.ม. (ธนวัฒน์ และคณะ, 2552) ซึ่งจุดเด่น คือ ระบบการเลี้ยงดังกล่าวมีไม่กี่แห่งในประเทศไทย จากภูมิปัญญาชาวบ้านที่ประยุกต์ให้ง่ายในการจัดการฟาร์ม ข้อดีใช้ต้นทุนต่ำ สะดวก ง่ายต่อการจัดการ เกษตรกรอยู่แบบพึ่งพาตนเองได้

จำนวนเกษตรกรที่เลี้ยงไก่ไข่ในปี พ.ศ. 2549 จำนวน 79 ราย หลังพบการระบาดของไข้หวัดนกที่บ้านกลาง 2 ฟาร์ม ภาครัฐจึงได้ทำลายไก่ทั้งหมดทุกฟาร์ม ทำให้เกษตรกรขาดทุน และบางรายก็ได้เลิกกิจการเลี้ยงไก่ไข่ ต้องหาอาชีพอื่น ทำ และในปี พ.ศ. 2550 เกษตรกรที่ยังยึดอาชีพการเลี้ยงไก่ได้เริ่มเลี้ยงไก่อีกครั้ง Suranarakul et al. (2011) รายงานว่าปัจจุบัน ณ เดือนตุลาคม พ.ศ. 2554 มีจำนวนสมาชิก 48 ราย กลุ่มเกษตรกรมีไก่ไข่ทั้งหมด 287,900 ตัว จำนวนแม่ไก่ไข่ที่กำลังให้ผลผลิตจำนวน 185,100 ตัว สามารถผลิตไข่ไก่ได้วันละ 139,620 ฟอง ผลผลิตไข่ไก่คิดเป็น 48.49% ของจำนวนไก่ไข่ทั้งระบบ (75.43% ของจำนวนแม่ไก่ที่ให้ผลผลิต) ต้นทุนต่อการผลิตไข่ต่อละของเกษตรกรเฉลี่ย 2.37 บาท/ฟอง ราคาไข่ไก่ที่จำหน่ายหน้าฟาร์มทั้งขายส่งและขายปลีกในแต่ละเบอร์ต่างกันประมาณ 3 บาท/ถาด (Table 1) เมื่อเปรียบเทียบไข่ที่ฟาร์มบ้านกลางจำหน่ายราคาถูกกว่าแหล่งผลิตอื่นๆ 2-3 บาท/ถาด ทำให้พ่อค้าหรือผู้รวบรวมไข่ไก่มีความต้องการไข่ที่บ้านกลางมาก

¹ สาขาวิชาสัตวศาสตร์ วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีนครพนม มหาวิทยาลัยนครพนม

Department of Animal Science, Nakhon Phanom Collage of Agriculture and Technology, Nakhon Phanom University, 48000

* Corresponding author: suraball@yahoo.com

Table 1 Price of eggs sold at the farms ban klang

Type of egg	Wholesaler		Retailer	
	bath/tray	bath/egg	bath/tray	bath/egg
Egg jumbo	107.14±4.35	3.75±0.21	115.27±6.54	4.14±0.27
No. 0	97.15±1.78	3.34±0.14	104.24±3.12	3.55±0.24
No. 1	94.14±1.57	3.22±0.13	101.23±3.49	3.39±0.18
No. 2	91.25±2.31	3.11±0.13	97.27±3.23	3.28±0.15
No. 3	88.43±1.76	2.97±0.08	93.45±3.87	3.17±0.12
No. 4	85.32±1.86	2.87±0.14	90.48±4.24	3.04±0.14
No. 5	81.24±2.14	2.75±0.21	87.38±4.65	2.95±0.14
Egg crack	62.34±2.65	2.04±0.17	67.74±6.24	2.34±0.26

Table 2 Egg production plans of farmers

descript	Chick ages (month)				
	1-5	5-10	10-15	15-20	20-25 (spent hen)
Flock 1	→				
Flock 2	→				
Flock 3	→				
Flock 4	→				

กลุ่มพัฒนาเทคโนโลยีการปศุสัตว์ (2553) รายงานว่า เกษตรกรจะนำลูกไก่เข้าเลี้ยงอายุ 1-2 วัน โดยสั่งซื้อลูกไก่จาก 3 บริษัทผ่านตัวแทนจำหน่ายของบริษัทแหลมทอง กรุงเทพฯ และยูไนเต็สาเหตุที่นำลูกไก่เข้าเลี้ยง เนื่องจากการสร้างความคุ้นเคยระหว่างผู้เลี้ยงกับไก่ เพราะโรงเรือนที่ใช้เลี้ยงพื้นคอกจะใช้ไม้ไผ่เป็นซี่ ขนาด 3 ซม. ตีถี่วันช่องว่างระยะห่าง 2 ซม. หากไม่คุ้นเคยจะทำให้มีปัญหาเกี่ยวกับขาของไก่ได้ ความหนาแน่นในการเลี้ยงลูกไก่ อายุ 1-2 วัน จำนวน 1,100 ตัว ใช้พื้นที่ 3 x 1.5 ม. ไก่อายุ 7 วัน ขยายพื้นที่เป็น 3 x 3 ม. ไก่อายุ 21 วัน ขยายพื้นที่ 3 x 9 ม. ไก่อายุ 1 เดือน ขยายพื้นที่ 6 x 9 ม. และไก่อายุ 2 เดือน ขยายเต็มพื้นที่ 6 x 21 ม. (ขนาด 1 โรงเรือน)

การเลี้ยงไก่แบบปล่อยเป็นฝูงรวมกัน พบว่า ค่าอัตราการสูญเสียลูกไก่จนถึงไก่สาว 2.14% และ ค่าอัตราการสูญเสียลูกไก่จนถึงไก่ปลด 8.74% จะพบอัตราการสูญเสียมากในช่วงกลางของระยะกำลังไข่ เกิดจากสาเหตุการจิกกันและการรุมทำลายไข่ตัวที่อ่อนแอ แต่สามารถมีวิธีแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ คือ (1) การแบ่งเป็นห้องย่อยขนาด 6 x 6 ม. เลี้ยง

ไม่เกิน 400 ตัว/ห้อง (2) การคัดแยกไก่ที่ถูกจิกกันคัดออกมาเลี้ยงคอกพักไก่ป่วย รักษาให้แผลหาย และทายาเงินเซย์นไวโอเล็ต (ยาม่วง) ทายาที่กินไก่ก็จะไม่จิก

การทำฟาร์มเลี้ยงไก่ตามรูปแบบฟาร์มเลี้ยงน้อง คือ เมื่อเลี้ยงลูกไก่ชุดที่ 1 โดนเป็นไก่สาวอายุได้ประมาณ 5 เดือน (เริ่มให้ผลผลิต) จะนำลูกไก่ชุดที่ 2 เข้ามาเลี้ยงจนเป็นไก่สาว ก็จะนำลูกไก่ชุดที่ 3 รุ่นใหม่เข้ามาเลี้ยงแบบหมุนเวียนสลับกัน อายุต่างกันประมาณ 5-6 เดือน (Table 2) เพื่อสามารถให้ผลผลิตสม่ำเสมอ เกษตรกรสามารถสร้างรายได้ตลอดทั้งปี และเป็นวิธีการป้องกันไข่ไก่ล้นตลาด ในแต่ละฟาร์มจะมีโรงเรือนเลี้ยงไก่ 2-6 โรงเรือน บรรจุนโรงเรือนละ 1,100-1,300 ตัว

1. โรงเรือนเลี้ยงไก่ไข่บ้านกลาง

ลักษณะโรงเรือนเลี้ยงไก่ไข่บ้านกลาง เป็นโรงเรือนที่เคยลองผิดลองถูกมาเรื่อยๆ ดัดแปลงและประยุกต์ปรับเปลี่ยนมาหลายครั้งจนได้ลักษณะเป็นเอกลักษณ์ประจำบ้านกลาง ขนาดของโรงเรือน มี 2 ขนาดที่นิยมสร้าง คือ แบบที่ 1 ขนาด 6 x 18 ม. (4 ห้อง) เลี้ยงไก่ไข่ได้ 1,100-1,200 ตัว ต้นทุนการสร้างประมาณ 60,000 บาท/โรงเรือน และแบบที่ 2 ขนาด 6 x 21 ม.

(5 ห้อง) เลี้ยงไก่ไข่ได้ 1,300 ตัว ต้นทุนการสร้างประมาณ 70,000 บาท/โรงเรือน เสาโรงเรือนสร้างด้วยไม้เนื้อแข็งที่สามารถหาได้ในพื้นที่ เช่น ไม้จิก ไม้แดง และไม้ประดู่ เป็นต้น อายุการใช้งานได้ยาวนานเฉลี่ยประมาณ 16 ปี พื้นโรงเรือนสูงจากพื้นดินประมาณ 1.5 ม. (ธนพัฒน์ และคณะ, 2552) เพื่อให้สามารถระบายอากาศ ลดกลิ่นก๊าซแอมโมเนีย และมีเทนออกไปภายนอกโรงเรือนได้ (Figure 1) พื้นโรงเรือนใช้ไม้ไผ่ผ่าเป็นเส้น ขนาด 1.5 นิ้ว ตีระยะห่างไม่เกิน 2 ซม. ให้ไก่สามารถเดินได้อย่างสบายไม่ตกร่องและร่องระหว่างซี่ไม้ไผ่สามารถให้มูลไก่ตกลงพื้นใต้โรงเรือนได้อย่างสะดวก โครงสร้างของหลังคาทำด้วยไม้ไผ่มี 2 แบบ คือ (1) แบบหน้าจั่วชั้นเดียว และ (2) แบบหน้าจั่วสองชั้น (ไม้ไผ่ก่อนนำมาสร้างโรงเรือนเลี้ยงไก่ ควรเป็นไม้ไผ่แก่นำไปแช่น้ำประมาณ 1-2 เดือน เพื่อป้องกันมอดเจาะ และจะได้มีความคงทนมากขึ้น) หลังคา มุงด้วยหญ้าคา มีอายุการใช้งานประมาณ 3-4 ปี จะเปลี่ยนหลังคา 2 รุ่น/ครั้ง (Figure 2) เนื่องจากเป็นวัสดุที่หาได้ง่ายในพื้นที่และต้นทุนต่ำ ส่วนรังไข่ทำเป็นกล่องไม้ เลือกวางไว้ด้านซ้ายหรือขวาของโรงเรือน

Figure 1 Laying chicken house

พื้นด้านที่จะวางรังไข่เอียงประมาณ 10 องศา เพื่อให้ไข่กลิ้งออกจากรังไข่ออกมาภายนอกโรงเรือน (Figure 3) ป้องกันไม่ให้แม่ไก่จิกกินไข่ ไม่ให้แม่ไก่เหยียบไข่ให้แตกง่าย และสามารถเก็บไข่จากด้านนอกโรงเรือนได้โดยไม่ต้องเข้าไปรบกวนแม่ไก่

ขั้นตอนการสร้างโรงเรือน

1. ตั้งเสาโรงเรือนระยะห่าง 3 ม. ความกว้าง 6 ม. และความยาว 18 หรือ 21 ม. ขึ้นอยู่กับพื้นที่ฟาร์มและความต้องการของเจ้าของฟาร์ม
2. ความสูงจากพื้นดินถึงพื้นโรงเรือน 1.5 ม. และความสูงจากพื้นถึงจั่วหลังคา 3 ม.
3. พื้นโรงเรือนใช้ไม้ไผ่เลื่อยผ่าซีก ตีระยะห่างไม่เกิน 2 ซม.
4. โครงหลังคาทำด้วยไม้ไผ่ และมุงด้วยไพรหญ้าคาหรือหญ้าแฝก ใช้ดอกมัดผูกติดกับคานหลังคา
5. บันไดทำด้วยไม้แผ่นขนาดใหญ่ ขนาดกว้าง 15 นิ้ว 1 แผ่น ทำเป็นขั้นป้องกันลื่น วางเอียง 45 องศา
6. รังไข่ทำด้วยแผ่นไม้อัด กล่องไม้เป็นช่องกว้างประมาณ 8 นิ้ว สูงประมาณ 4 นิ้ว ยาว 10 นิ้ว

Figure 2 Inside of the layer chicken house

Figure 3 The outlet of eggs production

Figure 4 The zing box type of brooding

Figure 5 The gas type of brooding

2. การจัดการเลี้ยงไก่ไข่ การกกลูกไก่

เกษตรกรทุกฟาร์มจะส่งลูกไก่อายุ 1-2 วัน เข้ามาเลี้ยงเพื่อกกไก่เอง หรือจ้างผู้มีประสบการณ์ กกลูกไก่ในฟาร์มของเกษตรกรเองทุกฟาร์ม ไม่ส่ง ไก่สาวเข้ามาเลี้ยง ซึ่งวิธีการกกลูกไก่ของแต่ละ ฟาร์มจะมีวิธีการแตกต่างกัน แบ่งออกเป็น 3 วิธี คือ (1) การกกลูกไก่ด้วยเตาทำด้วยป๊อบ จำนวน 3 ป๊อบ/ลูกไก่ 1,100 ตัว เตมถ่านใส่เข้าในป๊อบให้เต็ม 1-2 ครั้ง/คืน แต่ต้องหมั่นตรวจเช็คความร้อน และ การรั่วของกันเตาเป็นประจำ เพราะจะทำให้ไฟไหม้ โรงเรือนได้ การกกลูกไก่ใช้ถ่านจำนวน 6 กระสอบ อาหารสัตว์/รุ่น เกษตรกรนิยมใช้วิธีการกกแบบใช้ เตาถ่านใช้ป๊อบมากกว่าวิธีอื่น เนื่องจากเตาให้ความร้อน สม่ำเสมอ รักษาความร้อนได้นาน ลูกไก่แข็งแรง นอนกระจายตัวเต็มพื้นที่กก มีเปอร์เซ็นต์การตาย น้อยกว่าวิธีอื่น เพียง 1.2% และประหยัดค่าใช้จ่าย (Figure 4) (2) การกกลูกไก่ด้วยหลอดไฟกลม จำนวน 12 หลอด/ลูกไก่ 1,100 ตัว วิธีนี้เกษตรกรไม่ได้กแบบ ใช้ฝาชีคลุมหลอดไฟ ทำให้รักษาความอบอุ่นได้น้อย มีเปอร์เซ็นต์การตายมากกว่าวิธีอื่น เพียง 3.5% และ (3) กกแบบใช้หัวแก๊ส จำนวน 2 หัว/ลูกไก่ 1,100 ตัว ใช้แก๊สจำนวน 4 ถัง (ขนาดน้ำหนัก 14.5 กก.) /การก ลูกไก่ 1 รุ่น (Figure 5) บางฟาร์มเลือกกกลูกไก่ด้วยวิธี

การใช้หลอดไฟกลม จำนวน 8 หลอด ร่วมกับ หัวกก แบบใช้แก๊ส จำนวน 1 หัว/ลูกไก่ 1,100 ตัว (ธนวัฒน์ และคณะ, 2552) จำนวนวันที่กกขึ้นอยู่กับฤดูกาล คือ ฤดูร้อน ฤดูฝน และฤดูหนาวใช้เวลา 10, 15 และ 21 วัน ตามลำดับ ร่วมกับการประเมินสภาพความแข็งแรงของ ลูกไก่ เนื่องจากโรงเรือนแบบเปิดไม่สามารถควบคุม อุณหภูมิได้ (ธำรงค์ดี, 2534 ; นิติย์, 2536)

อาหารและการให้อาหาร

อาหารที่ใช้เลี้ยงไก่ไข่ แบ่งออกเป็น 2 ช่วง คือ (1) ช่วงไก่เล็ก (อายุ 0-4 สัปดาห์) จะให้อาหาร สำเร็จรูปจากบริษัทที่สั่งซื้อลูกไก่ และ (2) อาหาร ไก่รุ่น ไก่สาว และไก่ไข่ ทุกฟาร์มจะผสมอาหารใช้ เองภายในฟาร์ม มีเครื่องผสมอาหารแนวตั้งขนาด 500 กก. ในฟาร์มของตนเอง (ธนวัฒน์ และคณะ, 2552) เกษตรกรได้รวมกองทุนตั้งเป็นสหกรณ์เพื่อ จัดซื้อวัตถุดิบอาหารสัตว์ จำหน่ายให้กับสมาชิก บริหารจัดการง่าย ราคาถูก และใช้สินเชื่อได้ไม่ เกิน 50,000 บาท/ฟาร์ม ปริมาณการใช้วัตถุดิบ อาหารสัตว์ที่สหกรณ์ใช้ในต่อเดือน เช่น ข้าวโพด 420 ตัน ปลาป่น 8 ตัน กากถั่วเหลือง 25 ตัน กระถินป่น 4.5 ตัน หัวอาหาร 53 ตัน (1,770 กระสอบ) หินเกร็ด 6 ตัน ไคแคลเซียมฟอสเฟต (DCP) 7 ตัน และวิตามิน 360 กก. บางฟาร์มก็สั่งซื้อวัตถุดิบบางชนิดจากร้านค้าเอง

Figure 6 The plastic bucket feeding

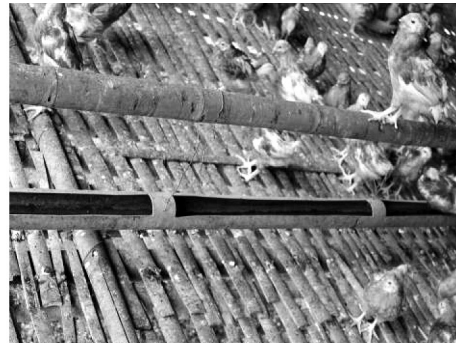

Figure 7 The tubular PVC water drinking island

เลี้ยงไก่ให้อาหารวันละ 2 ครั้ง เช้า-เย็น (07.00 น. และ 16.00 น.) โดยสูตรอาหารที่ใช้แต่ละฟาร์มจะไม่เหมือนกันจะเลือกใช้วัตถุดิบหลักๆ เหมือนกัน คือ หัวอาหารชั้น ข้าวโพด รำอ่อน กากถั่วเหลือง กระถินปน แร่ธาตุ และวิตามิน เช่น ใช้หัวอาหารชั้น 30 กก. ผสมกับข้าวโพดบด 30 กก. และรำละเอียด 40 กก. รวมจำนวน 100 กก. ซึ่งบางฟาร์มก็จะเพิ่มวิตามินหรืออาหารเสริมอื่นเข้าไปแล้วแต่ฟาร์ม การให้อาหาร 110 กก. ต่อไก่ไข่ 1,000 ตัว (110 กรัม/ตัว) เทอาหารใส่ถังอาหารพลาสติกแขวนระดับหน้าอกไก่ จำนวน 30 ถังโรงเรือน ทั้ง 2 ข้างของโรงเรือน ซึ่งสะดวกและง่ายในการจัดการ (Figure 6) แต่ข้อเสียคืออาหารจะหล่นตกพื้นทำให้เกิดการสูญเสียอาหาร แต่ก็สามารถยอมรับได้ คือสูญเสียประมาณ 3% ภูมิปัญญาชาวบ้าน ถ้าได้ยื่นไก่ตะถังอาหารแสดงว่าอาหารไม่เพียงพอผู้เลี้ยงจะได้เพิ่มอาหารขึ้นอีกให้เพียงพอ การให้น้ำจะให้กินตลอดเวลา มีถังน้ำอยู่ด้านนอกของโรงเรือนยกสูงและปล่อยน้ำลงสู่รางน้ำ ทำด้วยท่อพลาสติกพีวีซีขนาด 3 นิ้ว หรือรางน้ำสแตนเลส ผ่าครึ่ง วางตลอดโรงเรือน (Figure 7)

การเก็บและจำหน่ายไข่ไก่

เกษตรกรจะเก็บไข่วันละ 3-4 ครั้ง หลังจากล้างรางน้ำและให้อาหาร ในช่วงเวลา 08.00, 10.00, 11.00 และ 13.00 น. ตามลำดับ การปล่อยให้ไข่ใน

รังไข่ จะพบไข่เน่าร้อยละ 3-5% วิธีการทำความสะอาดไข่ที่สกปรก โดยการใช้มีดขูดมูลที่ติดมาและใช้ผ้าเช็ดอีกครั้ง วิธีการจำหน่ายไข่มี 3 วิธี คือ (1) มีพ่อค้ามารับไข่ที่ฟาร์ม (2) ฟาร์มนำไปส่งพ่อค้าคนกลางเอง และ (3) ฟาร์มรวบรวมจากฟาร์มใกล้เคียงนำไปจำหน่ายปลีกทั้งในจังหวัด ต่างจังหวัด และตามจุดผ่อนปรน ไทย-ลาว ที่อำเภอเมือง อำเภอธาตุพนม และอำเภอท่าอุเทน วิธีการจัดการจำหน่ายไข่เพื่อป้องกันความเสี่ยงการเกิดโรค ทุกฟาร์มต้องปฏิบัติตามข้อตกลงของกลุ่มมี 2 รูปแบบ คือ (1) การจำหน่ายภายในประเทศจะใช้ถาดพลาสติก โดยจะแบ่งออกเป็น 2 ชุด ชุดที่ 1 ใช้ถาดพลาสติกเก็บไข่ภายในฟาร์ม จะไม่นำออกจากฟาร์ม ชุดที่ 2 ใช้ถาดใส่ไข่หลังจากการคัดเบอร์ เพื่อส่งให้พ่อค้าที่เข้ามารับไข่ที่ฟาร์ม ถาดไข่พ่อค้าจะนำกลับเปลี่ยนหมุนเวียนทุกครั้ง และฟาร์มนำถาดมาล้าง จุ่มน้ำยาฆ่าเชื้อ ตากแดด แล้วนำกลับมาใส่ไข่ และ (2) การจำหน่ายไปต่างประเทศ จะเป็นหน้าที่ของฟาร์มหรือพ่อค้าที่จำหน่ายไข่ที่จุดผ่อนปรนไทย-ลาวจะใช้ถาดกระดาษแทนถาดพลาสติก การสร้างมาตรการป้องกันโดยใช้กฎระเบียบนำออกได้ แต่ห้ามนำเข้า เพื่อป้องกันการนำเข้าโรคเข้ามาถึงฟาร์มเลี้ยงไก่ไข่ ถ้าตรวจพบการนำถาดไข่เข้าประเทศ ด้านตรวจคนเข้าเมืองจะทำการยึดถาดไข่และนำไปทำลายทิ้ง

การจัดการด้านมูลไก่ไข่

การจัดการโรงเรือนตามรูปแบบเดิมมีความลงตัวอย่างดี ทำให้ไม่มีปัญหาเรื่องกลิ่นจากมูลไก่ซึ่งจะมีการจำหน่ายมูลไก่และเก็บไว้ใส่ในนา สวนยางพารา แปลงหอมแบ่ง พริก และผักอื่นๆ ของตัวเองเป็นประจำทุกเดือน นอกจากนี้ยังจำหน่ายให้กับกลุ่มผลิตปุ๋ยชีวภาพในตำบล มูลไก่เป็นสิ่งที่ต้องการของกลุ่มเกษตรกรที่ปลูกยางพารา กลุ่มเกษตรกรที่ปลูกพืชผัก และหอมแบ่งในตำบลบ้านกลาง มีผู้รับจ้างกรอกมูลไก่ใส่ถุงให้กับฟาร์มเลี้ยงไก่ต่างๆ ตามจำนวนการสั่งซื้อ มีในบ้านกลาง 3 ทีม รับจ้างกระสอบละ 4 บาท ส่วนกระสอบเชือกฟาง และอุปกรณ์ตักมูลไก่ ฟาร์มมีให้ ราคามูลไก่ที่จำหน่าย ในปี พ.ศ. 2553 ขนาด 25 กก./กระสอบกระสอบละ 30 บาท และในปี พ.ศ. 2554 เพิ่มเป็นกระสอบละ 50-60 บาท ขึ้นอยู่กับฤดูกาลเพาะปลูกทางการเกษตร การเลี้ยงไก่ไข่ จำนวน 1,000-1,300 ตัว/โรงเรือน จะได้มูลประมาณ 45-60 กระสอบ/โรงเรือน/เดือน คิดเป็นเงินประมาณ 2,475-3,300 บาท/โรงเรือน/เดือน ปัจจุบันกลุ่มเกษตรกรเลี้ยงไก่ไข่จำนวน 206 โรงเรือน มูลค่าเงินหมุนเวียน ประมาณ 515,000 บาท/เดือน

การจัดการแม่ไก่ปลด

แบ่งออกเป็น 2 วิธี คือ (1) เกษตรกรจะจำหน่ายแม่ไก่ปลดให้แก่พ่อค้าประจำภายในจังหวัดมี 4 ราย ที่รับซื้อไก่ปลดไปชำแหละเอง เพื่อส่งแม่ค้าและจำหน่ายเองในตลาด แม่ค้าเดินมาขอซื้อไก่ปลดครั้งละ 100-200 ตัว ฟาร์มจำหน่ายในราคาตัวละ 60-65 บาท และ (2) จำหน่ายให้แก่เกษตรกรในหมู่บ้านช่วงฤดูทำนา เกี่ยวข้าว หรือ งานบุญต่างๆ ของชุมชน

การจัดการสุขาภิบาลฟาร์มและการป้องกันโรค

กลุ่มพัฒนาเทคโนโลยีการปศุสัตว์ (2553) กล่าวว่า ปศุสัตว์จังหวัดนครพนมเข้ามาให้ความรู้ด้านการจัดการฟาร์มให้ได้ฟาร์มมาตรฐานตามข้อกำหนดของกรมปศุสัตว์ มีการแยกส่วนที่เลี้ยงสัตว์ ออกจากบริเวณที่อยู่อาศัยอย่างชัดเจน มีรั้วรอบฟาร์ม ทาง

เข้า - ออกใช้ประตูเดียว แต่ยังคงเอกลักษณ์ความเป็นฟาร์มไก่ไข่บ้านกลางให้มากที่สุด พื้นที่ฟาร์มแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 บริเวณหน้าฟาร์ม ประกอบด้วย บ้านพัก, โรงผสมอาหารสัตว์, ห้องคัดไข่, ห้องเก็บวัสดุ-อุปกรณ์, บ่อน้ำยาฆ่าเชื้อโรคหน้าฟาร์ม และส่วนที่ 2 บริเวณฟาร์ม โรงเรือนเลี้ยงไก่และคอกไก่ป่วย จะแยกไก่ป่วยออกจากฝูง เกษตรกรจะไม่นำไก่ที่หายป่วยเข้าฝูงเดิม เพื่อป้องกันการเกิดโรคระบาด ปศุสัตว์จังหวัดนครพนมมีการสุ่มเก็บตัวอย่าง ตรวจหาเชื้อทุกฟาร์ม และมีการแจ้งผลให้ฟาร์มรับทราบ เพื่อป้องกันการเกิดโรค มีการฉีดพ่นยาฆ่าเชื้อรอบโรงเรือนเป็นประจำ เกษตรกรมีวิธีการแยกถาดไข่ที่ไข่ไก่ภายในฟาร์ม และถาดไข่ให้กับพ่อค้า หลังจากพ่อค้านำถาดไข่กลับมาส่งก็นำถาดไข่แช่อา้งน้ำยาฆ่าเชื้อก่อนนำไปใส่ไข่จำหน่ายให้พ่อค้าในครั้งต่อไป

การทำวัคซีน ไก่ที่นำมาเลี้ยงจะมีการทำวัคซีนตามโปรแกรมปศุสัตว์จังหวัด คือ (1) ไก่เล็กอายุ 5-7 วัน หยอดวัคซีนนิวคาสเซิลกับหลอดลมอักเสบ และกัมโบโร (2) ไก่อายุ 21 วัน ทำวัคซีนฝีดาษไก่ ด้วยวิธีแทงปีก (3) ไก่อายุ 1 เดือน หยอดวัคซีนนิวคาสเซิลกับหลอดลมอักเสบ และกัมโบโร (4) ไก่อายุ 2 เดือน ทำวัคซีนรวมด้วยวิธีละลายน้ำให้กิน และวัคซีนกล่องเสียงอักเสบ และ (5) ทุกๆ 1.5-2 เดือน ทำวัคซีนรวมด้วยวิธีละลายน้ำให้กิน จนกระทั่งปลดแม่ไก่ (กลุ่มพัฒนาเทคโนโลยีการปศุสัตว์, 2553)

การสร้างมาตรการป้องกันการโรคของฟาร์ม เป็นตามกฎระเบียบจากปศุสัตว์จังหวัดที่ทุกฟาร์มต้องปฏิบัติ คือ (1) ฉีดพ่นยาฆ่าเชื้อในและรอบโรงเรือน 2 ครั้ง/เดือน (2) ฉีดพ่นยาฆ่าเชื้อยานพาหนะที่เข้าออกฟาร์มทุกครั้ง (3) มีบ่อน้ำยาฆ่าเชื้อ (4) งดอาหารหรือถาดไข่ที่ใช้ในโรงเรือนหามนำออกจากฟาร์ม (5) สร้างคอกพักไก่ป่วย และแยกไก่ป่วยออกมาเลี้ยงนอกฝูง (6) ทำการเผาหรือฝังไก่ที่ป่วยหรือตาย (7) กลุ่มผู้รับจ้างบรรจุมูลไก่ใช้อุปกรณ์ของฟาร์มนั้น ถ้าเข้าฟาร์มมากกว่า 1 ฟาร์ม/วัน ควรอาบน้ำ เปลี่ยนชุดใหม่ทุกครั้ง และ (8) สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดสุ่มเก็บตัวอย่างไปตรวจทุกเดือน

การจัดการด้านอื่นๆ

การตัดปากลูกไก่ เพื่อป้องกันการจิกกันกัน ด้วยวิธีการใช้เครื่องตัดปากไฟฟ้า เกษตรกรจะตัดปากลูกไก่อายุ 10 วัน ประมาณ 1/3 ของปาก ถ้าตัดในช่วงไกรุ่นจะทำให้ไก่เครียด ปากไก่ไม่สวย ก่อนตัดปากลูกไก่ให้วิตามินละลายหรืออิเล็กโทรไลต์น้ำให้ไก่กิน 2-3 วัน

การให้แสง ไก่ไข่ควรได้รับแสง 16-17 ชั่วโมง/วัน เปิดไฟฟ้าเวลา 18.00-20.00 น. แล้วปิด และเปิดอีกครั้งในเวลา 04.30-06.30 น. เพื่อปลุกให้ไก่ตื่นออกจากรังไข่

การเปิดวิหตุให้ไก่ไข่ฟัก ก็สำคัญสามารถป้องกันไม่ให้ไก่ไข่ตกใจง่าย และลดความเครียดลงได้ เพราะบางฟาร์มอยู่ติดถนน และลดอัตราการตายในช่วงฟาร์รอง ฟาผ่าลงได้ แต่ต้องเปิดวิหตุในช่วงไกรุ่นเพื่อฝึกให้คุ้นเคย

ข้อควรระวังการเลี้ยงไก่ไข่

1. ลูกไก่เล็กอัตราการตายสูง เช่น เหยียบกันตาย ตกใจตาย ช่วงไฟฟ้าดับหรือฟาร์รอง ฟาผ่า เนื่องจากยังไม่คุ้นเคยแสง เสียง ต่างๆ วิธีแก้ไข ผู้เลี้ยงต้องหมั่นสังเกต และต้องคอยเกลี่ยลูกไก่ไม่ให้ทับถมกองกันในเวลาที่ถูกไฟตกใจ
2. ไก่สาว ปัญหาลูกไข่วางไข่กัน ชอบไข่ในรังเดียวกัน ทำให้ไข่แตก วิธีการแก้ไขใช้กระสอบอาหารปิดให้มีด ไก่ก็จะเข้าไปไข่
3. ไก่ที่ไม่ออกไข่ สังเกตได้จากไก่ตัวที่ถูกกลุ่มจิกหัวโกรนหมด และมักหลบซ่อนในรังไข่หรือใต้ถาดอาหาร ภูมิปัญญาความรู้ซึ่งใช้สังเกตการคัดแยกไก่ที่ไม่ไข่ได้เป็นอย่างดี

สรุป

กลุ่มเกษตรกรบ้านกลางที่ยึดหลักวิธีการเลี้ยงไก่ไข่ที่ใช้โรงเรือนแบบเปิดที่ทำด้วยไม้ และมุ่งหลังคาด้วยหญ้าคา ใช้ต้นทุนการสร้างโรงเรือนถูกและคุ้มค่า ประมาณ 70,000 บาท/โรงเรือน เลี้ยงไก่ไข่ได้ 1,300 ตัว/โรงเรือน อายุการใช้งานทนทาน มีวิธีการจัดการที่เรียบง่าย เช่น การกกลูกไก่ การให้อาหาร ให้น้ำ และการเก็บไข่ สะดวก ไม่ยุ่งยาก รวดเร็ว ผลผลิตสูงสุดเฉลี่ย 95.4 เปอร์เซ็นต์/ฟาร์ม เป็นการจัดการฟาร์มจากภูมิปัญญาชาวบ้านที่ประยุกต์ดัดแปลงให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ เพื่อลดการใช้ปัจจัยจากภายนอกที่มีต้นทุนการผลิตที่สูง เช่น ไม่เลือกใช้โรงเรือนแบบปิดที่ทันสมัย ระบบการให้อาหาร น้ำ และแสงแบบอัตโนมัติสิ่งเหล่านี้ กลุ่มเกษตรกรไม่ยอมรับการใช้ปัจจัยภายนอกที่ทันสมัยและมีราคาสูง รูปแบบวิธีการเลี้ยงและการจัดการฟาร์มไก่ไข่แบบบ้านกลาง (Ban Klang Model) ที่ใช้ในปัจจุบันนี้สามารถนำไปถ่ายทอดและส่งเสริมให้เกษตรกรผู้สนใจใช้เป็นทางเลือกเลี้ยงไก่ไข่ได้ และสามารถนำไปปฏิบัติใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

- กลุ่มพัฒนาเทคโนโลยีการปศุสัตว์. 2553. เอกสารเผยแพร่ กลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่ไข่และอาหารสัตว์บ้านกลาง. สำนักงานปศุสัตว์นครพนม จังหวัดนครพนม. 61 หน้า.
- ธนวัฒน์ สุระนรากุล, นวลจันทร์ เพชรน้อย, วรินทร์ วงศ์สามารถ และนวิรัตน์ ผอบงา. 2552. รายงานวิจัยการศึกษาระบบการเลี้ยงไก่ไข่และเปรียบเทียบคุณภาพไข่ของฟาร์มสหกรณ์บ้านกลาง จังหวัดนครพนม. สาขาวิชาสัตวศาสตร์ วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีนครพนม มหาวิทยาลัยนครพนม. นครพนม.
- อัครศักดิ์ พลบำรุง. 2534. การบริหารงานฟาร์มไก่ไข่ให้มีประสิทธิภาพ. โรงพิมพ์ โอ.เอส. พรินติ้ง เฮ้าส์. กรุงเทพมหานคร.

นิตย์ เพชรรัชพิทักษ์. 2536. การจัดการฟาร์มสัตว์ปีก.
พิมพ์ครั้งที่ 4. ภาควิชาเทคโนโลยีทางสัตว์ คณะผลิตกรรม
ทางการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้, เชียงใหม่.

Suranarakul, T., P. Srikot and J. Suranarakul. 2011.
Progress report a value chain and risk analysis study
for a layer chicken cooperative. Scholarship by the
Food and Agriculture Organization of the United
Nations (FAO) for Asia and the Pacific. Department
of Animal Science, Nakhon Phanom Collage of
Agriculture and Technology, Nakhon Phanom
University.